

Методика за развиване на креативността и уменията за откривателство за ученици в извънкласните форми на работа в образованието Клуб „Млад откривател“

Проф. д-р Нели Бояджиева

СУ „Св. Климент Охридски“

Целта на методиката е да представи и обоснове съвременни методи за работа с подрастващи, юноши и младежи за развитие на тяхната креативност, нагласи за активно участие и умения за откривателство в различни области и в частност в сферите на културното наследство. Тя е разработена на базата на утвърдени в педагогиката иновативни подходи и предлага съвременни принципи на работа, индиректен път за познание и емоционалност в процеса на възпитание и само-развитие, игрови и нестандартни форми и методи, състезание и сътрудничество, активност и интерактивност, личностна творческа и гражданска активност.

Понятието „иновация“ произтича от латинското innovation и означава изменение, развитие на начините и резултатите от дейността на хората. То се въвежда в употреба в социалните науки и става популярно за обозначаване на „нововъведения“ като нов метод за маркетинг, организационен метод в търговската практика, нови или значително подобрени продукти, стоки или услуги, нов производствен процес за създаване пазарни предимства и повишаване на конкурентно-

способността.¹ Иновацията се определя като нова идея, която се оказва успешна в практиката и може да се установи като иновация, само ако се превърне в повече или по-малко основно приложение с доказване на полезността си в практиката.

В настоящата методика е заложена идеята за педагогическа иновация, която е създадена, пилотирана и апробирана на практика и е доказала своята ефективност. Динамичните промени и изискванията на новите педагогически парадигми налагат прилагане на нови форми и методи на образование с цел изграждане и формиране на творчески личности, които имат личностна ангажираност, осъзнато и преживяно отношение към ученето и прилагането на знанията.

Управлението и организацията на учебния процес и на цялостния училищен живот и на извънкласните дейности следва да стимулират в максимална степен личностно развитие на учениците. Четирите стълба на образоването като „скрито съкровище“, което разкриваме в 21 век са насочени не само към придобиването на знанието само по себе си, но и към приложението му, как да знаем и да се научим да живеем заедно с другите и да бъдем. Педагогическите иновации дават възможност да се “разчупи” рамката на традиционните дейности в училище и да се разнообразят и прилагат нови технологии. По този начин се предоставят нови възможности за повишаване на ефективността и качеството на образованието, за привличане и задържане на учениците в него.

Предизвикателство за всеки педагогически процес както и в извънкласните дейности е да се улови вниманието и да предизвика интерес у учащите към познанието, да стимулира интереса към ученето и самостоятелната познавателна дейност и да остави трайно впечатление у

¹ Manuel d’Olso, . (2005). 3ed e dition, OECD/EUROPEAN COMMUNITIES

тях. Нетрадиционните форми на обучение, в които се използват изкуствата като средство, се приемат за иновативни, стимулират учениците към себепознание и изява и познавателната им активност.

Принципът за интерактивност и комуникативния е емоционален подход в педагогическото общуване, който се развива в парадигмата на педагогиката на сътрудничеството между учители и ученици в процеса на обучение и възпитание. Интеракцията създава нови роли за учителя и учениците в образователния процес. Учителите подпомагат личностното развитие на учениците като развиват връзката отношения, знания и умения. Нетрадиционните и иновативните методи и техники на обучение предполагат необходимите иновативни и нетрадиционни начини на изграждане на образователното отношение и ангажираност, при която се осъществява пълно включване на цялостната личност и на ученика, и на учителя в педагогическото взаимодействие.

Креативността и общата интелигентност, в това число емоционалната и социалната интелигентност, могат да бъдат развити по най-ефективен начин чрез синергетичното въздействие на литературата, българския фолклор и народната мъдрост и активно творческо участие. Понятието „креативност“ като личностно качество и психологически конструкт обхваща много производни, но най-същественото е умението да се пораждаат находчиви собствени хрумвания чрез слово, образ или други изразни средства. Така се стимулира творческият потенциал, съобразителността, досетливостта, чувствителността, дарбата или таланта да се представи по такъв начин една идея, че тя да бъде разпозната и да развълнува разнообразна аудитория. Това помага за развитие на рефлексивността и комуникативните умения, интраперсоналната и интерперсоналната интелигентност, аз-концепцията и самопознанието

чрез овладяване на разнообразни средства за самоизразяване и връзка с другите. Педагогическата работа се изгражда върху стълбовете на образованието през 21 век като „скрито съкровище“: „Да се научим да знаем, да правим, да живеем заедно с другите и да бъдем“. Така се развива личността чрез възпитание на подрастващите да осъществяват себе си заедно със своите връстници, приятели, учители, класната, училищна и семейна общност.

Методиката за работа в Клуб „Млад откривател“ е разработена на основата на цялостен педагогически иновативен подход с цел емоционално и интригуващо въвеждане на учениците в същността на откривателството и развиване на рефлексия към качествата и уменията, което са необходими за развиването му в индивидуалното личностно развитие в извънкласните форми в училище.

Прилагането на иновации в образованието означава да се върши най-доброто за личностното развитие на учениците. Методиката на проектно-базираното обучение и програмата в клуб „Млад откривател“ е разработена на основата на принципите за гъвкавост, разнообразие, емоционалност, възможности за свободен избор на дейности и сфери на дейност и занимания, инициативност достъпност, анимативност, личностна ориентираност и ангажираност, възрастов и индивидуализиран подход, адаптивност към профила и етапа на образование на учениците, интерактивност, културно- и еко-целесъобразност, интегративност и др.

Основа задача е не само запознаване на учениците със същността и особеностите на откривателството, но да ги стимулира да мислят, да задават въпроси и да стигат до релевантни на познанието и личния опит нестандартни отговори като постигат субективни открития за себе си и за света. Намеренията са с обучението да се провокира и разтърси детското

любопитство, да намерят начини за поддържане на интереса и мотивацията за участие, да се стимулира търсене на пътища за собствени открития за света и себе си. По този начин учениците ще бъдат подкрепени да развият умения, необходими за справяне с житейски ситуации на настоящето и бъдещето, както и за тяхното културно участие.

Формите и методите за осъществяване на целта и задачите и реализиране на намеренията са съобразени с базовите принципи и съвременни подходи за педагогическа анимация – екипност, свобода, емоционалност, игра и творчество. Форми, методи и средства, които се използват са екипна работа, анимативни занятия и уроци, споделяне на лични постижения, дигитални средства с мултимедийни технологии, екскурзии, наблюдение в градска и природна среда, игрови техники, ролеви и отборни игри, посещение на галерии и откривателство в музея, художествен разказ, диалогични и интерактивни методи и форми, дискусии, дебати, беседи, междупредметни връзки, проблемни ситуации, проектно-базирано учене чрез преживяване, на терен, творчески работилници, работа в библиотека, възпитание и терапия чрез изкуство.

Изкуството да се учат всички на всичко по най-достъпен и активен начин се обосновава още от Ян Амос Коменски във „Велика дидактика“, където той обосновава метода на изкуствата. Според него знанието от определена област трябва да се преподава във връзка с другите области на научно познание, защото както в природата всички съзидателни процеси започват първо с универсалното и завършват с конкретното, така и в преподаването първо трябва да се представи цялата познавателна област и едва след това да се дадат задълбочени знания за отделните

клонове, като се покаже връзката между тях.² Обучението чрез интердисциплинен синтез с изкуствата отговаря на принципите на педагогическа анимация и мултисензорен подход, учене чрез правене и чрез преживяване. Методът на изкуствата осигурява възможност по въздействащ начин с участието на сетива да се възприема, преживява и осмисля познанието в науките, езиците, и други области и помага за развитие на компетентностите на децата и учениците.

За целите на обучението се предлага като основна форма творческа лаборатория „Педагогически инкубатор за млади откриватели“. В него на основата на обща информираност и достъпно запознаване със същността на откривателството и пътя към него, учениците се подтикват да откриват лични качества и нагласи за откривателство в себе си и света. Те се мотивират да извличат, трансформират, адаптират и допълват предлаганото учебно съдържание според своя опит, потребности и интереси. В малки групи или изследователски екипи те се инструктират, насочват и стимулират да създават с помощта на водещи специалисти от различни области да откриват откривателя в себе си и около себе си.

Използват се различни помощни материали и средства за стимулиране. Те се предоставят непосредствено или дигитално от водещи специалисти и откриватели от науката, културата и изкуството, техниката, спорта и образованието. В резултат на това учениците сами намират своите силни страни за откриване и необходимите качества за открития. Те стигат самостоятелно до изводите как да развиват тези качества в училище и извън него, самостоятелно и съвместно, в семейството, както и разширяват познанията си за света през очите на малки откриватели.

² Comenius, J., Keatinge, M. (1967). The Great Didactic of John Amos Comenius. Translated into English and edited with biographical, historical and critical introductions by M. W. Keatinge, M. A. New York: Russell & Russell, pp. 121–122

За това се използва принципът на междупредметност за да интегрират и актуализират познанията си и да модифицират личния си опит. Така се стига до прояви и изяви на творчество при намиране на собствени варианти на търсене и откриване в околната среда – в училище, въщи, в града и в природата, в себе си и в другите, в общуването и в културното участие. Те споделят своите чувства, препятствия и трудности в този процес и осмислят ползите за себе, за обществото и околния свят.

Най-активните и запалени млади откриватели постигат собствени открития в процеса на обучението и участието в клубните дейности, за източниците, откъдето черпят вдъхновение и знания и за придобитите и затвърдени в личния опит умения за открития.

Основен метод е интригуващ емоционален и достъпен разказ, съчетан с диалогичност, рефлексивен подход и интерактивност чрез различни анимативни средства.³ Да се разказва за откриватели и открития, за самото откривателство като най-сложна материална и духовна дейност и тайните пътища, по които се стига до него, е своеобразно приключенско преживяване. Помощни средства и заряд за това има в съкровищницата на световната литература, в научни и популярни книги – енциклопедии, антологии, христоматии, справочници, учебници и други, които представят истории и пътища на откриватели и открития. В историята педагогическите идеи класиците философи са сигурният водач.⁴

Вдъхновяващо приключенско преживяване дава книгата на Даниъл Брустин „Откривателите. История на вечния стремеж на човека да опознае света и самия себе си“⁵. Авторът е почетен библиотекар на конгресната

³ Бояджиева, Н. Съставител и научен редактор. Изкуство, образование, иновации. ПУ „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2017.

⁴ Бояджиева, Н. Възпитание чрез изкуството, УИ „Св. Кл. Охридски“, София, 1984.

⁵ Брустин, Д. Дж., Откривателите. История на вечния стремеж на човека да опознае света и самия себе си, С., 2004.

библиотека в Ню Йорк. Като ковчезник и пазител на съкровищницата на познанието, като историк и изследовател, той проследява хронологически пътя на откритията в познанието за света като започва от идеята, че първото великото откритие е времето – територията на живота. "Времето е най-великият новатор".⁶ Проследяването на моделите на откривателство в различни исторически епохи е интригуващ път за провокиране на познанията на учениците и интересите им към тази тема.

Приключенският дух се предизвиква чрез търсене на ключа към неразкрити главоблъсканици, мистерии и енигми на човечеството в културната история, материалните паметници на човешката дейност, архитектурата и изкуството. Сред големите загадки на миналото, които не са намерили своите решения в настоящето са рисунките от платото Наска, Атлантида, древните мореплаватели, египетските пирамиди и древния сфинкс, и пр.⁷ В българската история има не малко загадки, за разкриването на които могат да бъдат заинтригувани младите откриватели. Например загадката на Мадарския конник⁸.

Подходът на обучение се основава на убеждението, че всеки човек носи в себе си стремеж към откривателство. Той произтича от заложения импулс и вътрешен инстинкт за познание и любопитство към себе си и света. Немалка част от хората носят в себе си нагласа за търсене, имат изследователска ориентация и вкус към открития. В различни етапи и ситуации в живота и като преминават през разнообразни изпитания, те правят своите малки и лични, локални открития, които им помагат в развитието. Те заслужават отбелязване и уважение в общността, което не винаги се случва.

⁶ Франсис Бейкън, "За нововъведенията" (1625).

⁷ Бабанин, Вл. Най-големите загадки на миналото, Издателство „Дилор“, 2003.

⁸ Станчева, М. Мадарският конник, Издателство „Антос“, Шумен, 1996.

Участниците в творческата лаборатория „Педагогически инкубатор“ в клуба „Млад откривател“ имат възможност да се открият и да получат признание и стимул за субективните си открития, споделени с останалите участници и водещите. Така всички по естествен и непринуден начин ще успеят да пробудят и развият креативните си възможности и качества, за да допринесат не само за себе си в процеса на само-актуализация, но и за другите в училището и извън него в настоящия живот и в бъдещето.

„Не знам как изглеждам пред света, но аз се възприемам като момченце, което си играе на морския бряг и, от време на време, се забавлява като намира някое по-голямо камъче или по-голяма мида, докато огромният океан на истината лежи напълно неразгадаем пред него“ , Сър Исак Нютън

Методиката на креативно обучение по реализация на целите на проекта се състои в няколко основни етапа и последователни стъпки в преподаването и ръководството на самостоятелната творческа дейност на учениците:

1. Първоначалния етап на въвеждане в целите, мотивиране на учениците за участие и избора на културно-исторически обекти, познати и не съвсем познати, в София;
2. Среци с известни личности, откриватели, предизвикване за самостоятелни търсения и открития.
3. Същинския етап на извеждане на идеята, изграждане на избор на обектите до крайния продукт – създаване собствена презентации и оформянето им като дигитален продукт – Дигитална карта на културно-исторически паметници и туристическите маршрути в София.
4. Заключителен етап на оценка, представяне и публичност.

Педагогическият процес на осъществяване на творчески дейности по заснемане и дигитализиране на избраните обекти се състои в основни стъпки в продължение на целия проект.

Първоначален предварителен етап: учениците се запознават с целите, задачите, процеса, изискванията и очаквани резултати при изпълнение на задачата /Дигитална карта на туристически обекти и маршрути по свой избор/.

Същинският етап се състои в отделни стъпки на изпълнение:

Първа стъпка: Обсъждане на същността на откривателството като личностна характеристика, запознаване с опита и завладяващи открития чрез осъществяване на интердисциплинни връзки и възможностите на бъдеш откривател в различни области.

1. Представяне и мотивиран избор на открития обект за презентация;
2. Представяне на изискванията към визуално изображение и интерпретация на основната идея;
3. Запознаване с методи и техники за развитие на креативността в процеса за реализиране на творческия продукт;
4. Продуциране, генериране и обсъждане на идеите, възможностите и вариантите за визуализация, критериите да избор;
5. Запознаване с особеностите на заснемане, монтаж, дигитализиране, техники, средства за оформяне на дигиталната задача;
6. Самостоятелно творческо създаване , заснемане, монтаж, изработване на дигитален продукт;
7. Представяне на крайния продукт.

8. Селекция и публично представяне на готовата Дигитална карта

Заключителен етап:

След приключването на дейностите: представяне на готовия продукт пред класа, училището, общината, структури, свързани с туристическия бранш, предагози и др. формати.

Литература

Бабанин, Вл. Най-големите загадки на миналото, Издателство „Дилок“, 2003.

Басат, Л. Креативността, ИК „Колибри“, 2016.

Бояджиева, Н. Възпитание чрез изкуството, УИ „Св. Кл. Охридски“, София, 1984.

Бояджиева, Н. Възпитание, терапия и анимация чрез изкуство, Електронно списание за наука, култура и образование, СУ «Св. Кл. Охридски», ФНПП, Бр.1, 2013/2014, 20-30.

Бояджиева, Н. и колектив . Съставител и научен редактор. Изкуство, образование, иновации. ПУ „Паисий Хилендарски“ , Пловдив, 2017.

Бояджиева, Н., Д. Маркова. Иновативни педагогически технологии за личностно развитие чрез художественотворчески дейности, ПУ „П. Хилендарски“, Пловдив, 2017.

Бояджиева, Н., Великова, М. Приложение на иновативни методи в училищното образование, Годишник на СУ „Св. Кл. Охридски“, Факултет по науки за образованието и изкуства, Книга Педагогически науки, УИ „Св. Кл. Охридски“, Том 114, София, 2021, 107-130.

Бояджиева, Н. Принципът за възпитание и анимация чрез изкуство в педагогиката, сп. Образование и технологии, Бургас, 6/2015, 10-13.

Бояджиева, Н. Принципът за възпитание, образование и терапия чрез изкуство в България (развитие и съвременно състояние), сп. Педагогика, Научно списание, София № 8, 2016.

Бояджиева, Н., З. Янакиева, Развитие на идеята за възпитание и образование чрез изкуство в България. Първата половина на XX в. Издателство Имеон, Пловдив, 2018.

Бояджиева, Н. Социокултурна анимация в педагогиката на свободното време, История на просветното дело – нови изследвания, уникални културни ценности и музейни колекции. Иновативни форми на представяне, Национален музей на образованието- НМО Габрово, МОН. Международна научна конференция Габрово 2014, Сборник доклади, Габрово 29-30.10.2014, Издателство ЕКС-ПРЕС, Габрово, 2015,194-200.

Брустин, Д. Дж., Откривателите. История на вечния стремеж на човека да опознае света и самия себе си, С., 2004.

Интерактивни методи за обучение и възпитание, Русе, 2014.

Радев, П. Иновации в училищното образование. Пловдив, 2018.

Станчева, М. Азбука на малкия археолог, Издание „Отечество“

Станчева, М. Мадарският конник, Издателство „Антос“, Шумен, 1996.

Comenius, J., Keatinge, M. The Great Didactic of John Amos Comenius. Translated into English and edited with biographical, historical and critical introductions by M. W. Keatinge, M. A. New York: Russell & Russell, 1967.

Manuel d’Olso, 3ed e dition, OECD/EUROPEAN COMMUNITIES, 2005.